

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Kněžská 8, 370 01 České Budějovice
☎ +420 389 033 507 fax: 386 354 994 e-mail: muchova@tf.jcu.cz

Oponentský posudek disertační práce

PhDr. ThDr. Noemi Bravené, Th.D.

Transcendování a jeho význam pro socializaci a formování dítěte jako osobnosti

Formální stránka

Práce obsahuje 197 stran textu. Je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část, a to ve 24 kapitolách. Rozdělení je vyvážené. Úroveň disertační práce odpovídá i práce s citacemi, grafická úroveň práce a až na výjimky i gramatická úroveň (s. 47 – výjimečná hrubá chyba: Dospělý přispívají k výuce dítě...). Styl vyjadřování autorky jeví známky odborné vyspělosti.

Práce po formální stránce plně odpovídá obvyklým požadavkům na disertační práci.

Obsahová stránka

Teoretická část práce vychází z pojetí pojmu přesahu Z. Heluse, které autorka dobře dokumentuje. V prvním kroku obhajuje platnost jevu transcendence v edukační realitě a tudíž i odpovídajícího pojmu v odborném pedagogickém diskursu. Autorka se odvolává na autoritu duchovnědného směru v pedagogice, který reprezentují např. němečtí autoři (Flitner, Nohl) nebo čeští podobně orientovaní autoři (Patočka, Palouš, Pelcová).

Ve druhém kroku se odvolává na doklady o vážnosti tématu transcendence ve výzkumech z oblasti humanisticky zaměřených psychologických škol (cituje Maslowa, Frankla, ale i Fromma v jeho humanistickém pojetí politického uspořádání společnosti) a českých autorů Smahela, Křivohlavého, Heluse atd.

Na první pohled by se mohlo zdát, že volba jevu transcendence jako předmětu zkoumání je nezvyklá vzhledem k celku jevu spiritualita, jejíž je součástí. Proto naráží autorka na problém, že o přesahu jako takovém se psychologická a pedagogická literatura zmiňuje jen velmi zřídka. Pojem je implicitně (ale často i explicitně) obsažen ve všech výzkumech spirituality, k čemuž ovšem autorka postupně dospívá také. Na s. 39 navíc vysvětluje uspokojivým způsobem svoji volbu: pro snazší uchopení jevu

transcendování v edukační realitě, než je tomu u hermeneuticky komplikovaněji uchopitelnému pojmu transcendence.

V souladu s rozlišováním obvyklým v souvislosti s termínem „náboženská skutečnost“ (K. Skalický) autorka rozkrývá subjektivní a objektivní rozměr transcendence a rozměr horizontální a vertikální.

Za účinný postup v teoretické části považuji autorčin přechod k uchopení pojmu transcendence v náboženské pedagogice, která předpokládá rozvoj obou os transcendence (jak vertikální, tak horizontální), ale de facto je zvláštním případem obecného jevu, sdílí s ním tedy podstatné vlastnosti. Zároveň jsou v tomto oboru výzkumy jevu transcendence předmětem mnohaletých studií jak v německy, tak v anglicky mluvícím prostoru. Na jejich základě byly v tomto prostoru vyvinuty i nové metody práce v rámci edukace dětí i dospělých. Autorka se zaměřila na jednu z nich - teologii s dětmi. Osvědčila přitom odpovídající odbornou orientaci. Z této metody potom vychází i její výzkum.

II. kapitola zkoumá na teoretické úrovni jev transcendence jako složku osobnosti. Vedle dosud citovaných humanisticky orientovaných autorů popisuje zde autorka i dimenze osobnosti spojené s hlubinnou psychologií (C. G. Jung), ale i dimenze, jejichž optimalní rozložení je opřeno o statistickou analýzu dat pomocí multivariační analýzy (R. W. Coan). Dále autorka vztahuje jev transcendence k osobnosti vychovatele a dospívá s odvoláním na českého humanisticky orientovaného psychologa J. Křivohlavého k dimenzi moudrosti v osobnosti, která se právě schopností přesahu vlastního ega vyznačuje.

V kapitole o osobnosti dítěte a transcendenci autorka interpretuje známé vývojové etapy v rozvoji dítěte (např. základní důvěra) jako skutečnosti, na nichž má přesahování podíl. Vytipování těchto souvislostí je autorčím tvůrčím, ale logickým krokem. Navíc upozorňuje (opět s odvoláním na renomované autory) na speciální schopnosti dítěte k přesahu. Do hry tak vstupují pojmy jako „útěcha“, sny a naděje“, „údiv a úžas“, které nebývají často v odborné pedagogické literatuře reflektovány, nebo zůstávají skryty pod pojmem „osobnostní rozvoj“.

Závěrečná část teoretické části se věnuje výchově a vzdělávání pod zorným úhlem možností rozvoje transcendence nejen dětí, ale také vychovatelů a obrací se přitom na postmoderní přístupy v pedagogice, které autorka na rozvíjení přesahu aplikuje.

Za zmínku stojí v této souvislosti autorčino upozornění na význam dětské schopnosti filosofického zkoumání světa a na význam mýtu a pohádky, jejichž obsahy dítě inspirují k imaginaci. Nalézám zde další krok přípravy na koncipování rozsáhlého kvalitativního výzkumu. Současně upozorňuje na rizika, která v sobě nese současné pojetí RVP ZV, a to zejména z důvodu malé pozornosti vůči celistvému pojetí osobnosti dítěte, ze které se tím pádem vytrácí duchovní rozměr osobnosti. Je redukován na humanistické hodnoty, ovšem viděné jako produkt subjekto-objektivního nazírání světa. Úvaha autorky je zde výsledkem důsledné analýzy kurikula.

Teoretická část práce takto tvoří celek, v jehož rámci se autorka vyčerpávajícím způsobem vyrovná se zvoleným tématem, přičemž svou argumentaci opírá jednak o teoretické i empirické přístupy českých i zahraničních obecně uznávaných autorů, jednak o vlastní argumentaci, opřenou o analytické, aplikační a interpretační postupy. Tato autorčina cesta se mi jeví jako vyvážená a neobsahující logické chyby. Proto může být tato část práce pojímána jako dobře zdůvodněný hypotetický příspěvek

k dialogu mezi pozitivistickým a duchovědným přístupem k edukaci. Dát k zahájení takového dialogu podnět považuji za novátorský počín.

Teoretická část práce je však ještě doplněna rozsáhlým empirickým výzkumem. Autorka v něm využívá své erudice v technikách filozofování s dětmi a dětské teologie a koncipuje originální kvalitativně pojatý výzkum. Na této části práce popsané směry transcendování skryla do symbolů a zkoumala, jakým způsobem o nich děti komunikují. Našla oblasti, v nichž dětské výroky svědčí o tom, že mají v tomto prostoru života a vlastního nitra jak zkušenost, tak i slovník. Vzhledem k charakteru zkoumaného jevu, který přitahuje pozornost zejména autorů zaměřených duchovědně, humanisticky a hermeneuticky, nepřekvapí, že právě v oblasti hermeneutického hlediska se zvolená metoda opírající so o porozumění symbolům přesahu osvědčila jako nejefektivnější. Z popisu výzkumného procesu plyne, že se autorce podařilo i na této rovině nalézt argumentační oporu pro svá tvrzení souvisící s obecností jevu dětského přesahu.

Když tedy v závěru práce autorka konstatuje, že cíle práce formulované na jejím začátku, byly naplněny, činí tak s vědomím, že je naplnila jak na rovině teoretické analýzy, tak na rovině analýzy opřené o data získaná kvalitativním výzkumem. Vzhledem k novosti tématu pro pedagogický diskurs mají oba výsledky – jak teoretické části, tak části výzkumné, hypotetický charakter, což autorka opakovaně konstatuje. To jim však s ohledem na preciznost zdůvodnění neubírá na významu.

Závěr:

1. Téma práce se mi z důvodů uvedených výše jeví jako sice málo frekventované, ale aktuální pro rozvoj odborného pedagogického diskursu na téma spiritualita a transcendence v edukační realitě.
2. Disertace splnila cíle zformulované v jejím úvodu. Oceňuji autorčino vědomí hypotetičnosti, ale zároveň precizního zdůvodnění takto formulovaných hypotetických závěrů.
3. Vzhledem k tomu, že autorka obhajobu své téze opřela o směry v humanistických vědách vycházející z existenciální filosofie a filosofie duchovědné, logicky i svůj výzkum opřela o hermeneutickou metodu kvalitativního výzkumu. Zvolené metody disertace považuji za adekvátní.
4. Práce vnáší do českého pedagogického diskursu pojem transcendence jako fenomén, jehož přijetí a rozvíjení může významným způsobem přispět ke kvalitě výchovy a vzdělávání v ČR. Vzhledem k tomu, že nemá v odborné české literatuře dlouhou tradici, může působit kontroverzně, což mu ovšem neubírá na závažnosti.
5. Z předcházející úvahy plyne, že práce je výzvou jak pro další vědecké bádání na tomto poli, tak pro nabídku aplikace metod práce filozofování s dětmi a dětská teologie ve výchovné a vzdělávací praxi.
6. Z výše uvedených pěti důvodů konstatuji, že práce splňuje podmínky kladené na toto řízení a doporučuji ji k obhajobě.

V Českých Budějovicích

15. 1. 2016